

АРЕШТ МАЙНА У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Костянтин Олександрович ПОПОВ,

*аспірант Одеського державного
університету внутрішніх справ*

У сучасних умовах розвитку економічних відносин та трансформації правової системи України юридичні особи відіграють ключову роль у господарській діяльності, фінансових операціях, міжнародному економічному співробітництві та функціонуванні корпоративного сектору. Концентрація значних матеріальних ресурсів, фінансових активів та управлінських повноважень у межах юридичних осіб зумовлює не лише їх важливе економічне значення, але й підвищені ризики використання корпоративних структур як інструментів вчинення кримінальних правопорушень.

Одним із важливих інструментів забезпечення кримінального провадження є арешт майна, який спрямований на запобігання приховуванню, відчуженню або знищенню активів, що можуть бути предметом доказування, спеціальної конфіскації або використані для відшкодування завданої шкоди. Відповідно до ч. 2 ст. 170 КПК України арешт майна допускається з метою забезпечення: 1) збереження речових доказів; 2) спеціальної конфіскації; 3) конфіскації майна як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи; 4) відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням (цивільного позову), або стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди [1]. З огляду на зміст зазначених підстав, арешт майна у кримінальних провадженнях щодо юридичних осіб виконує не лише функцію збереження доказової бази, а й виступає інструментом гарантування реальності виконання майбутнього судового рішення.

Аналіз практики застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження свідчить, що кожна із наведених у законі цілей може бути реалізована у кримінальному провадженні щодо юридичної особи. Зокрема:

а) з метою збереження речових доказів арешт може накладатися на грошові кошти чи інші активи, набуті юридичною особою внаслідок протиправних дій її уповноваженої особи;

б) для забезпечення спеціальної конфіскації – на майно, одержане внаслідок вчинення злочину або використане як його знаряддя;

в) з метою подальшої конфіскації як заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи – на активи, що підлягають примусовому безоплатному вилученню за вироком суду;

г) для стягнення неправомірної вигоди – на майно, за рахунок якого може бути забезпечене виконання рішення про її стягнення.

На стадії досудового розслідування ініціатором накладення арешту, як правило, виступає сторона обвинувачення, яка звертається з відповідним клопотанням до слідчого судді. Відповідно до ч. 1 ст. 170 КПК України завданням арешту майна є запобігання його приховуванню, пошкодженню, псуванню, знищенню, перетворенню або відчуженню. Отже, передумовою звернення з клопотанням є вжиття слідчим чи прокурором заходів щодо виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт, а також належне обґрунтування зв'язку такого майна з предметом доказування [2].

Водночас для прийняття рішення про арешт майна юридичної особи не в усіх випадках необхідним є набуття нею статусу юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження. Так, накладення арешту з метою збереження речових доказів або забезпечення спеціальної конфіскації можливе незалежно від формалізації такого статусу. Натомість арешт майна з метою його подальшої конфіскації як заходу кримінально-правового характеру чи стягнення неправомірної вигоди допускається лише за наявності у провадженні відповідного суб'єкта – юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження [3].

З урахуванням положень п. 3, 4 ч. 2, ч. 5, 6 ст. 170 КПК України, обов'язковою умовою накладення арешту у таких випадках є існування кримінального провадження щодо юридичної особи. Виходячи з раніше сформульованої позиції про те, що таке провадження розпочинається з моменту внесення відповідних відомостей до ЄРДР та письмового повідомлення юридичної особи, якому передуює вручення уповноваженій особі повідомлення про підозру у вчиненні злочину в інтересах цієї юридичної особи та/або від її імені (ч. 8 ст. 214 КПК України), слід дійти висновку, що на момент вирішення питання про арешт майна з метою стягнення неправомірної вигоди або застосування заходів кримінально-правового характеру у провадженні має бути належним чином процесуалізована фігура уповноваженої особи юридичної особи – підозрюваного, а також внесені до ЄРДР відомості щодо відповідної юридичної особи з одночасним врученням їй процесуального повідомлення та пам'ятки про права й обов'язки її представника.

Таким чином, арешт майна у кримінальних провадженнях щодо юридичних осіб є багатофункціональним процесуальним інструментом, застосування якого потребує чіткого дотримання умов законності, належного процесуального статусу суб'єкта та переконливого обґрунтування зв'язку майна з цілями кримінального провадження. Арешт майна як захід забезпечення кримінального провадження може бути застосований до майна юридичної особи виключно з підстав і в порядку, визначених ст. 170 КПК України, та має на меті забезпечення належної реалізації завдань кримінального провадження. Накладення арешту на майно можливе для збереження речових доказів,

забезпечення спеціальної конфіскації майна як заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, а також відшкодування шкоди чи стягнення неправомірної вигоди. Водночас арешт майна з метою подальшої конфіскації як заходу кримінально-правового характеру або стягнення неправомірної вигоди допускається лише за умови наявності у провадженні належного процесуального суб'єкта – юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження. Натомість накладення арешту з метою збереження речових доказів або забезпечення спеціальної конфіскації не потребує попереднього набуття юридичною особою такого статусу. Під час досудового розслідування ініціатором застосування арешту у більшості випадків виступає сторона обвинувачення, яка звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням, обґрунтовуючи наявність передбачених законом підстав та ризиків відчуження, приховування чи знищення майна.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Баженова А. І. Окремі підходи оптимізації порядку накладення арешту на майно у кримінальному провадженні України. *Нове українське право*. 2021. № 4. С. 199–206.
3. Панченко О. В. Особливості доказування у кримінальному провадженні щодо юридичної особи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. № 6. Т. 3. С. 115–118.